

**פורצים גבולות באקדמיה:
שילוב למידה מבוססת פרויקטים בהוראה**

עורכות:

אולדן גולדשטיין

לאה קוזמינסקי

**Breaking Boundaries in the Academic World:
Integrating Project-Based Learning in Teaching**

Editors: **Olzan Goldstein and Lea Kozminsky**

עורכות: אולז'ן גולדשטיין ולאה קוזמינסקי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי
בבאר-שבע

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת
עורך ראשי: דודו רוטמן
עורכות אקדמיות: בלה יעבץ, יהודית שטיימן
עורכת תוכן ולשון: תמי בורשטיין
עורכת תוכן ולשון אחראית: עדי רופא
עורכת גרפית ומעצבת העטיפה: מאיה זמר-סמבול

חברי הוועדה האקדמית של הוצאת הספרים:
פרימה אלבוז-לוביש, אילנה אלקד-להמן, חנוך בן-פזי, יעל דר, יורם הרפז,
נצה מובשוביץ-הדר, אייל נווה, יעל פישר, שי פרוגל

מסת"ב: 7-184-530-965-978

© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשפ"ב/2022

טל': 03-6901428 <http://www.mofet.macam.ac.il>

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל חומר
ששולב בספר ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל
השמטה או טעות. אם יובאו אלה לידיעתנו, נפעל לתקן
במהדורות הבאות.

דפוס: "שיאים" בע"מ

תוכן העניינים

5..... פתח דבר

שער 1 | נביעה ואדוות: ייזום והטמעת חדשנות במוסד אקדמי

פרק 1: למידה בגישת ה-PBL ומקומה במכללת קיי | לאה קוזמינסקי, אמנון גלסנר, אולז'ן גולדשטיין 11

פרק 2: למידה מבוססת פרויקטים במכללת קיי: הזווית האישית | לאה קוזמינסקי 26

פרק 3: אדוות המעיין המתגבר: תהליך הייזום, ההובלה וההפצה של חדשנות פדגוגית במכללה | אולז'ן גולדשטיין, אמנון גלסנר, לאה קוזמינסקי 31

שער 2 | פלגי הנחל: התהליך בעיני השותפים

פרק 4: "למידה מבוססת משהו..." אימוץ פדגוגיית למידה מבוססת פרויקטים מנקודת המבט של המרצה | בבי טורניאנסקי, מירב אסף 81

פרק 5: "שני פנים למראה": השיח בשני צוותים בתהליך של שינוי פדגוגי | סמדר תובל, בתיה רייכמן 111

פרק 6: פותחים דלתות בהדרכה לחדשנות פדגוגית | תרצה לוי, שרמן רוזנפלד 155

פרק 7: למידה מבוססת פרויקטים בעיני הסטודנטים | אינסה רואה-פורטיאנסקי 183

פרק 8: למידה מבוססת פרויקט וחוויה מוטיבציונית-רגשית מיטבית בקרב פרחי הוראה: נקודות המבט של תאוריית ההכוונה העצמית ותאוריית הזרימה | חיה קפלן, ורד רפאלי 198

שער 3 | נחל איתן: סיכום ומבט לעתיד

פרק 9: אימוץ למידה מבוססת פרויקטים במכללה להכשרת מורים: מבט כולל על המחקר והתובנות ממנו | בתיה רייכמן, מירב אסף 243

254 אחרית דבר

257 על הכותבים

263 תקציר באנגלית

פתח דבר

ספר זה הוא פרי עבודתה של רשת עמיתי מחקר אשר חקרה תהליך מורכב של חדשנות פדגוגית, שיזמה והובילה בשנת 2011 ההנהלה האקדמית של מכללה לחינוך. חדשנות זו באה לידי ביטוי בשילוב של למידה מבוססת פרויקטים (Project-Based Learning - PBL) בהוראת הקורסים. את רשת המחקר הקימה רשות המחקר של המכללה בעקבות קול הקורא להצטרף למחקר שיתופי על אודות תהליך השינוי שחל במכללה. לקול הקורא נענו 12 חוקרים בעלי רקע מגוון מאוד. רוב החוקרים שייכים ליחידות אקדמיות שונות במכללה, ומקצתם אף מנהלים יחידות אלה. החוקרים מגשרים בין רשת המחקר לבין סגל ההוראה במכללה ומבטאים קול של קהילה רחבה יותר. אחד החוקרים שייך למוסד חינוכי אחר, ובכך מגשר בין הרשת לבין מעגלים חיצוניים של הקהילה החינוכית. החוקרים ברשת באים כאמור מזרמים שונים במחקר, והם בעלי ניסיון בגישות מחקר שונות.

לאחר דיונים ראשוניים במטרות המחקר ובסוגיות הנחקרות התחלקו חברי הרשת לקבוצות, וכל קבוצה התמקדה ברובד מסוים (הסטודנטים, המרצים, הארגון ועוד), בחרה במתודולוגיה המתאימה לשאלות המחקר שלה ופיתחה כלי מחקר לאיסוף הנתונים. חברי הרשת שילבו אוטונומיה בעבודה המחקרית ושיתוף פעולה ברפלקציה על תהליכים במכללה, וכך חשפו מגוון נקודות מבט באשר לתופעה הנחקרת. הם נהגו להיפגש במפגשים קבוצתיים ובמפגשי מליאה כדי לשתף זה את זה בממצאים, בלבטים ובתובנות.

יש לציין שהחוקרים הצטרפו לרשת המחקר מרצונם ובהתנדבות, אך בסיומה של שנת העבודה הראשונה הגישו הצעת מחקר לרשות המחקר הבין-מכללתית במכון מופ"ת. התמיכה והמענק שקיבלו אפשרו להם להרחיב את המחקר מבחינת איסוף ועיבוד הנתונים.

חברי הרשת פרסמו את המחקר בכנסים מקומיים ובין-לאומיים וקיבלו משובים המעידים על חשיבותו להבנת תהליכי שינוי במוסדות חינוך. המודעות לייחודיות תהליך השינוי הפדגוגי במכללה ולייחודיות המחקר המקיף שליווה אותו, היא שהניעה את הרעיון לכתוב את הספר הזה. גם בתהליך הכתיבה שילבו חברי הרשת אוטונומיה בכתיבת הפרקים ושיתוף פעולה בהחלטות על מבנה הספר ועל סוגיות משותפות לדיון. חברי הרשת שימשו קוראים ביקורתיים לפרקים שכתבו עמיתיהם - כל פרק נקרא על ידי שני חוקרים מקבוצות אחרות -

והדיון המשותף שניהלו הכותבים והקוראים לאחר מכן קידם את הכתיבה ואפשר להבהיר רעיונות.

את תהליך הובלת החדשנות הפדגוגית במכללה אפשר לאפיין באמצעות מטפורה של "אדוות המעיין המתגבר". המטפורה מדמה את הרחבת מעגלי האנשים המעורבים בייזום ובמימוש של חדשנות פדגוגית, לאדוות המתפשטות על פני המים (על פני הכשרות המורים ומערכת החינוך). הרעיון התגבש במוחם של יחידים - ד"ר יצחק קורן (ז"ל) ונשיאת המכללה פרופ' לאה קוזמינסקי - והתפשט והגיע למרצים ומהם לסטודנטים ולמוסדות חינוך נוספים. ברוח המטפורה של "אדוות המעיין המתגבר", פרקי הספר מאוגדים בשלושה שערים:

שער ראשון - נביעה ואדוות: ייזום והטמעת חדשנות במוסד אקדמי: בשער זה נכללים שלושת הפרקים הראשונים העוסקים בייזום ובהטמעה של חדשנות במוסד אקדמי.

שער שני - פלגי הנחל: התהליך בעיני השותפים: בשער זה נכללים פרקים 4-8 ועיקרם בתיאור ובניתוח של תהליך ההתחדשות בעיני השותפים (הנהלה, חברי סגל - מרצים ומדריכים פדגוגיים - וסטודנטים).

שער שלישי - נחל איתן: סיכום ומבט לעתיד: שער זה כולל את פרק 9, שבו מסוכמות התובנות מכלל המחקרים המוצגים בספר, ואת פרק אחרית הדבר, שבו מוצג מבט אל עבר מהלכים עתידיים לייזום ולהטמעת חדשנות באקדמיה. המחקרים המוצגים בספר זה מתמקדים בתקופה הראשונה של התהליך (שלוש-ארבע השנים הראשונות), שבה בלטו מחד גיסא התלהבותם של חברי הסגל והנהלה מהרעיון ומהרצון להתנסות במשהו חדש, ומאידך גיסא תחושות של עמימות, התנגדות או חוסר אמון בהצלחת התהליך.

הפרק הראשון - "למידה בגישת ה-PBL ומקומה במכללת קיי" - חושף את הקורא לצורך בשינוי הפדגוגיה מגישה הרואה במורה את מקור הידע הבלעדי, לגישה הממוקדת ביצירת מוטיבציה ללמידה ובפיתוח מגוון מיומנויות למידה אצל לומדים. כותבי הפרק לאה קוזמינסקי, אמנון גלסנר ואולזן גולדשטיין מתארים את תמונת המצב הכללית באשר לשילוב PBL במוסדות חינוך ואת המניעים לשילוב הגישה במכללת קיי.

הפרקים שלאחר מכן מביאים נקודות התבוננות שונות - ביוזמת התהליך, בארגון בכללותו, במרצים ובקבוצות מרצים שעבדו יחד בתהליך האימוץ של גישת ה-PBL, ובסטודנטים.

בפרק השני - "למידה מבוססת פרויקטים במכללת קיי: הזווית האישית" - לאה קוזמינסקי, יוזמת תהליך השינוי במכללה, משתפת את הקורא בהשקפתה

הפדגוגית ובתפיסתה באשר למקומו של הלומד בתהליכי למידה והוראה. היא חושפת סיפור אישי שהוביל אותה לרעיון לחולל שינוי פדגוגי במכללה. בפרק השלישי - "אדוות המעיין המתגבר: תהליך הייזום, ההובלה וההפצה של חדשנות פדגוגית במכללה" - הכותבים אולז'ן גולדשטיין, אמנון גלסנר ולאה קוזמינסקי מתבוננים בתהליך מנקודת המבט של ההנהלה האקדמית, אשר הובילה את תהליך השינוי ועודדה יזמות מלמטה ואימוץ של גישת ה-PBL בידי חברי הסגל. התבוננות זו מפרשת את תהליך השינוי לאור תאוריות העוסקות בשינוי ארגוני ובמנהיגות.

בפרק הרביעי - "למידה מבוססת משהו...": אימוץ פדגוגיית למידה מבוססת פרויקטים מנקודת המבט של המרצה" - בני טורניאנסקי ומירב אסף מציגות מחקר שבחן את הצעדים הראשונים של המרצים ששילבו PBL בהוראה, את תפיסותיהם ואת לבטיהם בתהליך שעברו.

בפרק החמישי - "שני פנים למראה: השיח בשני צוותים בתהליך של שינוי פדגוגי" - סמדר תובל ובתיה רייכמן מתארות את התמות שעלו בשיח בשני צוותים העובדים בשיתוף בתכנון ובהוראה של קורסים בשתי תוכניות הכשרה: צוות של מרצים המלמדים בשנתון הראשון וצוות של מרצים המלמדים את הסטודנטים בתוכנית שח"ף להסבת אקדמאים להוראה.

את הפרק השישי - "פותרים דלתות בהדרכה לחדשנות פדגוגית" - תרצה לויין ושרמן רוזנפלד מקדישים למחקר שהתמקד במדריכים פדגוגיים שלמדו בסדנה שנתית וניסו לשלב את הגישה בעבודתם עם הסטודנטים.

בפרק השביעי - "למידה מבוססת פרויקטים בעיני הסטודנטים" - אינסה רואה-פורטיאנסקי מביאה התבוננות של מרצה בתהליכי התנסות של הסטודנטים שלה בלמידה בגישת ה-PBL בקורסים ללימודי אנגלית. מחקר זה עקב אחרי שינויים בתפיסה של הסטודנטים ביחס לתפקידם כלומדים ולתפקידה של המרצה, כפי שבאו לידי ביטוי בשפה.

גם הפרק השמיני - "למידה מבוססת פרויקט וחוויה מוטיבציונית-רגשית מיטבית בקרב פרחי הוראה: נקודות המבט של תאוריית ההכוונה העצמית ותאוריית הזרימה", שכתבו חיה קפלן וורד רפאלי, מבטא את קולם של הסטודנטים וממוקד בהיבטים מוטיבציוניים בתהליכי למידה בגישת ה-PBL.

הפרק התשיעי - "אימוץ למידה מבוססת פרויקטים במכללה להכשרת מורים: מבט כולל על המחקר והתבוננות ממנו" - מאת בתיה רייכמן ומירב אסף הוא פרק הסיכום. בפרק זה נעשתה אינטגרציה של ממצאי כל המחקרים ונידונו שאלות שנשארו פתוחות.

הפרק האחרון - אחרית הדבר - מוסיף מבט על המשך התהליך בתקופה שלאחר סיום המחקר.

הספר משקף תמונה הוליסטית של תהליך מורכב של שינוי פדגוגי שנחקר בגישה של חקר מקרה. גישה זו מאפשרת לחקור לעומק תהליך ייחודי על מגוון היבטיו, ולחשוף את החוויות האישיות של המעורבים בתהליך ואת משמעויותיהן בהקשר החברתי והארגוני (יוסיפון, 2016). המחקר מבוסס על מגוון סוגי נתונים (ראיונות, תיעוד אירועים ותהליכים קבוצתיים ואישיים, ניתוח מסמכים), שנאספו ממשתתפים השייכים למסגרות שונות במכללה (סטודנטים, מרצים, בעלי תפקידים ברמות שונות).

מחקר זה הוא מחקר קולבורטיבי. ידוע כי גישה זו תורמת רבות לאמינות המחקר, משום שהיא מאפשרת הסתכלות בסוגיה הנחקרת מנקודות מבט שונות, מערבת ידע מגוון שצברו חברי הקבוצה, ומשלבת הערכת עמיתים (Hammersley, 2007; Rigby & Edler, 2005). אנו מקוות שממצאי המחקר יעזרו לקוראים המעוניינים בהובלה או בהבנה של תהליכי שינוי ארגוני הסוּחף עימו קהילות של סטודנטים ושל מרצים בארגון ומחוצה לו.

ברצוננו להודות לכל המעורבים בהוצאת הספר לאור: לחברי הרשת - שחקרו, חשבו, דנו, ביקרו ולבסוף גם כתבו את פרקי הספר. תודה לרשות המחקר הבין-מכללתית של מכון מופ"ת ולעומדת בראשה ד"ר עינת גוברמן על התמיכה בביצוע המחקרים. אנו מודים מאוד גם לצוות הוצאת הספרים של מכון מופ"ת על הליווי המקצועי לאורך כל הדרך: לד"ר דודו רוטמן, ראש הוצאת הספרים והעורך הראשי, לפרופ' ענת זוהר ולד"ר שרה שמעוני, הקוראות המומחיות שקראו את הספר, לד"ר בלה יעבץ ולד"ר יהודית שטיימן, העורכות האקדמיות של הוצאת הספרים, לתמי בורשטיין, עורכת הלשון, לעדי רופא, עורכת הלשון האחראית, למאיה זמר-סמבול העורכת הגרפית ולחני שושתרי, רכזת המערכת.

מקורות

- יוסיפון, מ' (2016). חקר מקרה. בתוך נ' צבר-בן יהושע (עורכת), **מסורות וזרמים במחקר האיכותני: תפיסות, אסטרטגיות וכלים מתקדמים** (עמ' 179-216). מכון מופ"ת.
- Hammersley, M. (2007). The issue of quality in qualitative research. *International Journal of Research & Method in Education*, 30(3), 287–305. doi:10.1080/17437270701614782
- Rigby, J., & Edler, J. (2005). Peering inside research networks: Some observations on the effect of the intensity of collaboration on the variability of research quality. *Research Policy*, 34(6), 784–794. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2005.02.004>